

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่แตกต่างกันของชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ ตำบลศรีถ้อย และชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ตุ๊ก ตำบลแม่ตุ๊ก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมทั่วไป ปัจจัยเงื่อนไขระดับบุคคล และศักยภาพของประชากรในพื้นที่ศึกษา 2. เพื่อศึกษาความแตกต่างของกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มชาวบ้านในปัจจัยเงื่อนไขระดับบุคคลและศักยภาพของกลุ่มประชากรในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ศึกษาซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ประชากรศึกษา คือ ประชาชนไทยพื้นราบที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณลุ่มน้ำย่อยของกลุ่มน้ำแม่อิงตอนบน ได้แก่ ชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ ตำบลศรีถ้อย และ ชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ตุ๊ก ตำบลแม่ตุ๊ก ในเขตอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โดยแบ่งประชากรศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชน และ กลุ่มชาวบ้านทั่วไป

กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนของครัวเรือนซึ่งเป็นชาวบ้านทั่วไปใน 3 หมู่บ้าน จากลุ่มน้ำย่อยแม่ใจ และลุ่มน้ำย่อยแม่ตุ๊ก พื้นที่ละ 30 คน รวม 60 คน และผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ จำนวนชุมชนละ 8 คน รวม 16 คน ในการศึกษาได้รวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์และการประเมิน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติโดยใช้ ค่าร้อยละ(Percentage) ค่ามัชฌิมเลขคณิต(Arithmetic Mean) การทดสอบความแตกต่างของกลุ่ม ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ใช้สถิติ t - test

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับบุคคลของประชากรในพื้นที่ศึกษา

1. ข้อมูลสภาพพื้นฐาน สภาพสังคม เศรษฐกิจ ทั่วไป พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 71.7 เป็นหัวหน้าครอบครัว เพศชาย ร้อยละ 81.7 มีอายุระหว่าง 26-45 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 6.0 สามารถอ่าน ออก เขียนได้ ร้อยละ 85.0 อาชีพหลักทำนา ร้อยละ 81.7 อาชีพรอง ทำสวน ร้อยละ 56.7 และรับจ้าง ร้อยละ 31.7 มีสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานเกษตร จำนวน 2 คนหรือน้อยกว่า ร้อยละ 70.0 และจำนวน 3-4 คน ร้อยละ 26.7 รายได้รวมของครัวเรือนมากกว่า 100,000 บาทต่อปี ร้อยละ 36.7 ระหว่าง 25,000 - 50,000 บาท ต่อปี ร้อยละ 25.0 และ

ระหว่าง 50,001 - 75,000 บาท ต่อปี ร้อยละ 18.3 ส่วนใหญ่ของประชากรศึกษา เป็นสมาชิกขององค์กรในชุมชนมากกว่าหนึ่งองค์กร เช่น กลุ่ม ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และกลุ่มอนามัยชุมชน ร้อยละ 71.7 กลุ่มเกษตรกร ชาวสวนลิ้นจี่ ร้อยละ 41.7 และกลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ร้อยละ 36.7

2. ข้อมูลด้านปัจจัยและเงื่อนไขระดับบุคคล ผู้วิจัยพิจารณาว่าเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องในการกำหนดศักยภาพในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านและเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ หากความแตกต่างของความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนในกลุ่มน้ำย่อยทั้งสอง โดยสามารถสรุปในภาพรวมได้ดังนี้

2.1 การเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้

ช่องทางที่ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มน้ำย่อยได้รับข่าวสารเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้มีหลายทางที่สำคัญ ได้แก่ สื่อวิทยุโทรทัศน์ ร้อยละ 90.0 จากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 86.7 และจากการบอกเล่าของผู้รู้และเพื่อนบ้าน ร้อยละ 81.7 สำหรับเนื้อหาที่ได้รับรู้มากที่สุด คือ ข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกป่า ถึงร้อยละ 100.0 รองลงไป คือ เนื้อหาเกี่ยวกับ อันตรายเกี่ยวกับไฟป่า ชนิดของพรรณไม้และสัตว์ป่าในป่าชุมชน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่า คิดเป็นร้อยละ 96.7, 93.3, และ 90.0 ตามลำดับ ทั้งนี้มีผู้ได้รับรู้ถึงขอบเขตของป่าชุมชน ถึงร้อยละ 70.0

2.2 การพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้

ส่วนใหญ่ประชากรศึกษาพึ่งพิงป่าชุมชนของคนในรูปแบบเป็นแหล่งที่มาของน้ำเพื่อการใช้สอย ร้อยละ 100.0 และเป็นแหล่งหาอาหารเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 83.3 ในขณะเดียวกัน มีผู้ที่มีความจำเป็นต้องพึ่งพิงน้ำเพื่อใช้สอยที่เกิดจากป่าชุมชนในระดับบ่อยๆ ถึง เป็นประจำ ร้อยละ 96.7 และเป็นแหล่งหาอาหาร ร้อยละ 55.0

2.3 การได้รับผลกระทบจากการทำลายป่าที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน

ผลกระทบที่ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนจำนวนมากที่สุด คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร หรือพื้นที่ทำกินถูกน้ำท่วม ร้อยละ 96.7 และการขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค ร้อยละ 85.0 ในจำนวนนี้มีผู้ได้รับผลกระทบในระดับรุนแรงถึงรุนแรงมาก จากการขาดน้ำเพื่อการเกษตร หรือน้ำท่วมที่ทำกิน ร้อยละ 81.7 และขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ร้อยละ 61.6

2.4 การได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่างทางด้านสังคมต่อการดำเนินชีวิต

เหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของชาวบ้านซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนในการดำเนินชีวิตมากที่สุด คือ การแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตร ร้อยละ 70.0 การประกาศใช้กฎหมายในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของรัฐ ร้อยละ 60.0 การลักลอบตัดไม้และละเมิด

กฎข้อบังคับป่าชุมชนของบุคคลภายนอกชุมชน ร้อยละ 50.0 และการสัมปทานป่าของภาคเอกชน ในอดีต ร้อยละ 40.0 เมื่อแบ่งระดับของผลกระทบจากสถานการณ์ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อน ที่ได้รับจากเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อชาวบ้าน ในระดับมาก ถึงมากที่สุด เป็นทำนองเดียวกัน คือ การแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตรของชุมชน ร้อยละ 53.3 การประกาศใช้กฎหมายจัดการป่าไม้ ร้อยละ 45.0 และการลักลอบตัดไม้และละเมิดกฎข้อบังคับป่าชุมชนของบุคคลภายนอกชุมชน ร้อยละ 26.7 ตามลำดับ

2.5 ความรู้ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้

พบว่าชาวบ้าน โดยภาพรวมแล้ว มีความรู้ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนในระดับดี คือ กลุ่มชาวบ้านส่วนใหญ่ร้อยละ 86.0 ได้คะแนนรวมความรู้เฉลี่ย 17.2 ซึ่งรวมถึงความรู้ที่เกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ปัญหาและสาเหตุของความเสื่อมโทรมของป่า และวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้

3. สักยภาพในการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

จากการศึกษาองค์ประกอบของศักยภาพในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 ด้านความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับผู้นำ

การศึกษาความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับผู้นำในชุมชนซึ่งมีบทบาททางสังคมต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้าน หรือมีส่วนต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนในกลุ่มนำย่อยทั้งสอง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส หัวหน้าเหมืองฝาย หัวหน้ากลุ่มเกษตรกร และหัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์ พบว่า บุคคลที่มีบทบาทนำในการจัดการทรัพยากรป่าไม้มากที่สุดในสายตาของชาวบ้าน คือ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และเจ้าอาวาส คะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 71.1, 66.4, และ 57.4 ตามลำดับ สำหรับลักษณะและเงื่อนไขของความสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้นำเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติตาม คือ โดยเฉลี่ยของกลุ่มชาวบ้านมีความเชื่อถือผู้นำในด้าน ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยของผู้นำ ร้อยละ 71.7 ลักษณะการเป็นนักต่อสู้เพื่อส่วนรวม ร้อยละ 65.8 ความรู้ความสามารถในการจัดการป่าไม้ ความสามารถในการพูดจาโน้มน้าวจิตใจผู้คน ร้อยละ 66.4 และความซื่อสัตย์สุจริต ร้อยละ 60.8

3.2 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจการป่าชุมชนของชาวบ้าน พบว่า กิจกรรมที่ชาวบ้านเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก คือ การได้รับผลประโยชน์จากการรักษาป่าไม้ ร้อยละ 96.7 การปลูกป่า ร้อยละ 93.3 การร่วมพิจารณาปัญหาของป่าชุมชน ร้อยละ 68.3 และร่วมคัดค้านการบุกรุกทำลายป่า

ร้อยละ 58.3 ในทำนองเดียวกันกิจกรรมที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นประจำ ถึง บ่อยครั้ง คือ การร่วมรับประโยชน์จากการรักษาป่า การปลูกป่า และการร่วมพิจารณาปัญหาของป่าชุมชน ร้อยละ 88.3, 55.0, และ 23.3 ตามลำดับ

3.3 ความผูกพันหรือความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

โดยภาพรวม ชาวบ้านมีความรู้สึกผูกพันหรือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนถิ่นอาศัยในระดับสูง มีคะแนนรวมเฉลี่ย ร้อยละ 80.8 สิ่งที่ผูกพันจิตใจของชาวบ้านกับชุมชนของตนได้ในระดับปานกลาง ถึง มาก ได้แก่ การร่วมกันใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการป้องกันรักษาป่า คะแนนรวมเฉลี่ย ร้อยละ 88.9 รองลงไป คือ การได้รับรู้หรือการได้เข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ ร้อยละ 88.3 พิธีกรรมตามจารีตประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่น ร้อยละ 87.2 การมีกฎระเบียบข้อบังคับการใช้ป่าของชุมชน ร้อยละ 85.6 การได้รับสิทธิประโยชน์ การมีหน้าที่รักษาป่าชุมชนร่วมกัน และความมีกังวลใจเมื่อได้พบเห็นสภาพป่าที่เสื่อมโทรมลงจากเดิม ร้อยละ 83.9

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับกลุ่มบุคคลของชุมชน

1. ความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ จากการประเมินสภาพป่าด้วยการสำรวจของผู้วิจัย และบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในชุมชนลุ่มน้ำอิงตอนบน สรุปได้ว่า ชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก ประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้มากกว่าชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ โดยกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก ตำบลแม่สุกมีคะแนนรวมเฉลี่ย 2.0 และกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ ตำบลศรีถ้อย มีคะแนนรวมเฉลี่ย 1.7
2. สัถยภาพในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของผู้นำชุมชน จากการประเมินภาวะผู้นำ ผู้นำชุมชนทั้งสองแห่งในด้านต่างๆ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนในกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก มีสัถยภาพของผู้นำชุมชน ในระดับมาก ได้คะแนนเฉลี่ย 3.8 ซึ่งสูงกว่า ผู้นำชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ ที่มีสัถยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ได้คะแนนเฉลี่ย 3.4

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มบุคคลของชุมชนในเรื่องของ

ตัวแปรอิสระตามปัจจัยต่างๆ

1. ปัจจัยและเงื่อนไขในระดับบุคคล จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ชาวบ้านในกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และมีความจำเป็นในการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากป่า มากกว่าชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 สำหรับในด้าน การได้รับผลกระทบจากสถานการณ์และเหตุการณ์ทางด้สนสังคมต่อการดำเนินชีวิตชาวบ้านในชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ ได้รับผลกระทบมากกว่าชาวบ้านในชุมชน

กลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ส่วนการได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยผ่านทางสื่อรูปแบบต่างๆ การมีความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และการได้รับผลกระทบจากการทำลายป่าต่อการดำรงชีวิตนั้น ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ศักยภาพของชาวบ้าน จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ชาวบ้านในชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุกมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรป่าไม้สูงกว่าชาวบ้านในชุมชนในกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ ทางด้านความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 และทางด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่า ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ ระดับ 0.05 โดยที่ในด้านความรู้สึกผูกพันหรือความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลจากการศึกษา สรุปได้ดังนี้

- ความแตกต่างของศักยภาพของประชาชนส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน และชุมชนที่ได้รับความสำเร็จจากการจัดการทรัพยากรป่าไม้ต่างกัน จะมีพื้นฐานทางด้านปัจจัยและเงื่อนไขในระดับบุคคลต่างกัน

- ชุมชนกลุ่มน้ำย่อยแม่สุกประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้มากกว่าชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ เนื่องจาก มีผู้นำที่มีศักยภาพสูงกว่า ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับผู้นำในท้องถิ่นมากกว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมป่าชุมชนมากกว่า ชาวบ้านมีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารมากกว่า ชาวบ้านมีการฟังฟังและใช้ประโยชน์จากป่ามากกว่า หรือกล่าวได้ว่า ปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวกำหนดศักยภาพของประชาชนในกลุ่มน้ำย่อยทั้งสอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร สภาพข้อเท็จจริง และผลการศึกษา สามารถสรุปผลการอภิปรายได้ดังนี้

พัฒนาการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่า

การจัดตั้งองค์กรเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ ตำบลศรีถ้อย และชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก ตำบลแม่สุก มีจุดเริ่มต้นกระบวนการก่อตั้งร่วมกัน คือ เริ่มจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านและผู้นำชุมชน ในพื้นที่กลุ่มน้ำย่อยที่เป็นสาขาของลำน้ำแม่อิงอีกหลายแห่ง ได้แก่ ชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่เหียน ตำบลบ้านใหม่ ชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่คำ ตำบลคำ ชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่คุ่น ตำบลคุ่น และชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแก้ว ตำบลห้วยแก้ว อำเภอเมือง

จังหวัดพะเยา เพื่อตัดค้ำานการสัมปทานป่าของบริษัทเชียงรายทำไม้ ในปี พ.ศ. 2530 ส่งผลทำให้รัฐบาลประกาศยกเลิกการสัมปทานป่าของเอกชน ในปี พ.ศ. 2532 และเกิดภาวะแห้งแล้งอย่างรุนแรงขึ้นทั่วภาคเหนือ เมื่อปี พ.ศ. 2536 ก่อให้เกิดกลุ่มฮักป่าศรีถ้อยและคณะกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำขุนห้วยแม่สุก ขึ้นในปี พ.ศ. 2536 ต่อมาได้แปรสภาพเป็นคณะกรรมการส่วนหนึ่งที่อยู่ภายใต้การบริหารงานของสภาตำบล ทำให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนมีลักษณะเป็นทางการมากขึ้น มีระเบียบ กฎเกณฑ์ แนวปฏิบัติและการใช้ประโยชน์ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนและในลักษณะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกหลายรูปแบบ

พัฒนาการสู่ความสำเร็จในการจัดการป่าที่เหมือนกันในระยะแรก

จากความร่วมมือของประชาชนในชุมชนทุกหมู่บ้าน ทั้งชาวไทยพื้นราบและชาวเขา มีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนทั้งสอง ตลอดจนการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ทำให้กิจกรรมการทำลายป่า เช่น การลักลอบตัดไม้ การตีเปลือกก่อการตัดค้ำานไม้เพื่อเอาไขมดแดงไปขาย การตัดไม้ไปทำค้ำานถั่วแขก เป็นต้น มีอัตราลดลง สภาพป่าอุดมสมบูรณ์ขึ้น ป่าที่ถูกทำลายไปเริ่มฟื้นตัว มีคณะกรรมการดับไฟป่า มีกิจกรรมปลูกป่าที่ชาวบ้านมีส่วนร่วม มีการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นหลายรูปแบบในการจัดการป่า เช่น การบวชต้นไม้ การทอดผ้าป่าต้นไม้เพื่อฟื้นฟูป่า การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ ทำให้ชาวเขามีน้ำสำหรับทำนา ชาวสวนมีน้ำให้สวนผลไม้ อย่าง เพียงพอ ความขัดแย้งในการแย่งชิงน้ำระหว่างชาวนากับชาวสวนหายไป ปริมาณน้ำในลำห้วยทั้งสองเพิ่มขึ้น ระยะเวลาในการไหลของน้ำยาวนานขึ้น ชาวบ้านได้ประโยชน์จากป่าเพิ่มมากขึ้น

พัฒนาการสู่ความสำเร็จในระยะยาวที่แตกต่างกัน

1. ชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ ตำบลศรีถ้อย ความล้มเหลวในการจัดการป่าในระยะยาว จากการสำรวจพื้นที่ป่าและการให้สัมภาษณ์ของนายเมธี โยธาวิฑูร ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการกลุ่มฮักป่าศรีถ้อย สารวัตรกำนันตำบลศรีถ้อย ประธานกลุ่มเกษตรกรรมทางเลือกแม่ใจ และประธานชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำกว๊านพะเยา รวมถึงการสัมภาษณ์นายนิคม บุญเสริม หัวหน้าโครงการพะเยาเพื่อการพัฒนาทำให้ทราบว่าปัจจุบันประชาชนในชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ ประสบกับปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนหลายประการ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่สำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ดังที่ผ่านมา อาทิเช่น พื้นที่ป่าชุมชนถูกบุกรุกแผ้วถาง เพื่อทำการเกษตรเพิ่มขึ้น มีการลักลอบตัดไม้เกิดขึ้นเสมอ ชาวบ้านหลายรายไม่ยอมปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน ชาวนากับชาวสวน ชาวไทยพื้นราบกับชาวเขา เกิดความขัดแย้งกันในเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรน้ำมากขึ้น สถานะดังกล่าวส่งผลให้สภาพป่า

ของชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ เกือบโหมลงเรื่อยๆ น้ำในลำห้วยมีปริมาณลดลง ระยะเวลาในการไหลสั้นลงขณะที่ในฤดูฝนจะไหลหลาก ทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดินในปริมาณสูง

2. ชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก ตำบลแม่สุก ความสำเร็จในการจัดการป่าที่ยาวนานกว่าจากการสัมฤทธิ์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับประธานสภาตำบลแม่สุกหรือประธานคณะกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนห้วยแม่สุก ซึ่งเป็นเครือข่ายจัดการทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มฮักป่าศรีถ้อย รวมทั้งเคยเป็นผู้นำการคัดค้านการสัมปทานป่าของบริษัทเชียงราย ทำให้ไม่ร่วมกับประชาชนลุ่มน้ำแม่อิงตอนบนด้วยกัน พร้อมกับออกสำรวจพื้นที่ป่า พบว่า ประชาชนในชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุกยังคงรักษาความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนได้ต่อไปแม้ว่าจะมีปัญหาในการจัดการอยู่บ้าง เช่น การขาดแคลนทุนทรัพย์สนับสนุนกิจกรรมการจัดการป่า แต่ทางคณะกรรมการอนุรักษ์ป่ากับชาวบ้านก็สามารถแก้ไขลุกล่วงไปได้ ดังนั้นสภาพป่าไม้ของชุมชนจึงสมบูรณ์ขึ้นเรื่อยๆ ต้นไม้ขนาดใหญ่ยังคงมีให้เห็นทั่วไป และเพิ่มปริมาณมากขึ้น ป่าหนาแน่นขึ้น ปริมาณน้ำท่าเพียงพอต่อการทำนาแก่ทุกครัวเรือน

แม้ว่ากระแสการเรียกร้องขอเข้าดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนเอง หรือการขอเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปของป่าชุมชนของประชาชนที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ และในลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก ตลอดจนในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยที่เป็นสาขาของลำน้ำแม่อิงอีกหลายแห่งมีความเป็นมาเช่นเดียวกัน กล่าวคือเกิดขึ้นจากแรงกดดันจากอำนาจภายนอกของชุมชน อันเนื่องมาจากการคัดค้านรัฐบาลที่อนุญาตให้เอกชนเข้าสัมปทานป่าไม้บริเวณต้นน้ำของชุมชน ใน ปี พ.ศ. 2531 การบุกรุกทำลายป่าของคนในและนอกชุมชน เพื่อนำไม้ไปจำหน่ายและทำการเกษตรเป็นไปอย่างรุนแรง จนเกิดภาวะฝนแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาลและเกิดความแห้งแล้งขึ้นทั่วไปในปี พ.ศ. 2536 (สหัสยา วิเศษ, 2540) และก่อให้เกิดองค์กรชุมชนรักษาป่า ได้แก่ กลุ่มฮักป่าศรีถ้อยและคณะกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำห้วยแม่สุกขึ้นในปีเดียวกันทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการรักษาป่าต้นน้ำไว้เป็นแหล่งน้ำใช้สอยให้แก่สมาชิกในชุมชน ได้มีการร่างกฎระเบียบ แนวปฏิบัติ และการใช้ประโยชน์ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนและในลักษณะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกหลายรูปแบบ โดยความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ทางราชการ รวมทั้งมีการหารือ ทำข้อตกลง เพื่อผ่อนปรนและอนุโลมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับทางราชการ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของวิวัฒน์ ศดิธรรมนิตย์, 2536 กล่าวว่าเงื่อนไขสำคัญที่สุดที่ทำให้ป่าชุมชนเกิดขึ้น คือ การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรป่าไม้นั้นมีผลกระทบต่อชุมชนนั้นจริง มีการแข่งขันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ผู้นำท้องถิ่นให้ความสนใจ และเอาใจใส่จริง รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการ ทำนองเดียวกันกับ เสน่ห์ จามริกและยศ สันติสมบัติ 2536 เล่ม 2) รายงานว่า เงื่อนไขที่ทำให้เกิดป่าชุมชน คือ การต้องเผชิญกับปัญหา

ภัยแล้ง ประสบ-การณ์ที่ต้องเผชิญกับการแย่งชิงทรัพยากรจากอิทธิพลภายนอก การมีความเชื่อใน ประเพณี พิธีการ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่า และความหวงแหนทรัพยากรไว้ให้ ถูกหลานในอนาคต

ต่อมองค์กรชุมชนเหล่านี้ได้แปรสภาพไปเป็นคณะกรรมการภายใต้การบริหารงานของ สภาตำบล ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนของความสำเร็จและไม่สำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ใน ระยะเวลาของชุมชนทั้ง 2 แห่ง ประการที่หนึ่ง เกี่ยวเนื่องกับประสิทธิภาพในการบริหารงานของ สภาตำบล ประการที่สอง คือ ความต้องการของตลาดผลผลิตลิ้นจี่และผลไม้อื่นๆ ตลอดจนความ ต้องการเป็นเจ้าของสวนลิ้นจี่ เพื่อหวังผลกำไรมากกว่าที่ได้จากการซื้อขายแบบธุรกิจขายส่ง ของ นายทุนต่างถิ่นโดยผ่านนายหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนส่วนหนึ่ง จึงส่งผลให้การทำลายป่าต้นน้ำ ห้วยแม่ใจเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สอดคล้องกับชูศักดิ์ วิทยากศ(2538) รายงานว่า ความต้องการของตลาด ต่อทรัพยากรกลุ่มน้ำมีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและการคงอยู่ของการจัดกลุ่มน้ำของชุมชน ถ้าตลาดมี ความต้องการมาก ป่าจะถูกทำลายมาก ส่วนความสำคัญของสมาชิกในชุมชน ในการที่จะไม่ทำให้ ความร่วมมือกับตลาดจะทำให้ระบบการจัดกลุ่มน้ำของชุมชนในระบบกรรมสิทธิ์ร่วมดำรงอยู่ได้ และประการสุดท้าย คือ ข้อตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐบาลกับชุมชนชาวเขาบริเวณต้นน้ำ และชุมชนชาวพื้นราบบริเวณปลายน้ำ ในการจำกัดขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณต้นน้ำ ห้วย แม่ใจ ซึ่งไม่มีผลในการบังคับใช้อย่างถาวร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การจัดการป่าของชุมชน กลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจประสบความสำเร็จในระดับต่ำ

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนในกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจทุกประสบความสำเร็งมากกว่า ชุมชนในกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจในหลายประการ เช่นการบุกรุกทำลายป่าลดลงมากทำให้ป่าอุดม สมบูรณ์ขึ้นตามธรรมชาติมากกว่า มีกฎระเบียบ แนวปฏิบัติ ในการจัดการป่าที่เป็นของชุมชนและ เป็นข้อตกลงร่วมกันกับทางราชการ ซึ่งมีผลทางด้านปฏิบัติมากกว่า การแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง ในการจัดการป่าหรือการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ระหว่างสมาชิกในชุมชนได้ผลมากกว่า นอกจาก นั้นยังมีองค์กรของชุมชนรับผิดชอบการจัดการป่าที่เข้มแข็งกว่าและมีอยู่ในทุกหมู่บ้าน เนื่องจาก ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยตำแหน่งด้วย มี การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับป่าไม้ระหว่างเครือข่ายองค์กรรักษาป่าต้นน้ำ และ นำไปขยายผลได้สำเร็งมากกว่า อย่างไรก็ตามแม้ว่าในบางกรณี ชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจจะมีวิธี การจัดการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งในการจัดการป่าไม้ หรือการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ระหว่าง ชุมชนเหนือน้ำกับชุมชนปลายน้ำมากกว่า แต่ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับข้อตกลงในการแก้ไขปัญหาใน ระยะเวลา ซึ่งมักจะมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ลงตัว หรือยังคงรอเวลาเกิด

ขึ้นใหม่ได้เสมอ ได้แก่ นโยบายด้านความมั่นคงของรัฐ แนวปฏิบัติของหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องเช่น กรมประชาสัมพันธ์ กรมพัฒนาชุมชน และกรมการปกครอง เป็นต้น

ศักยภาพของประชาชน

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก ประสบความสำเร็จมากกว่าชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ เนื่องจากในชุมชนนั้นมีผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพสูงกว่า รวมทั้งชาวบ้านก็มีศักยภาพสูงกว่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทั้งสองด้าน คือ ด้านความสัมพันธ์กับผู้นำและการมีส่วนร่วมในกิจการป่าไม้ของชุมชน

อนึ่งผู้นำชุมชนในลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก โดยเฉพาะแล้วมีศักยภาพที่เหนือกว่าผู้นำชุมชนในลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ เกือบทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากชาวบ้าน วิสัยทัศน์ของการเป็นผู้นำและการเอาใจใส่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในกิจการต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ นับเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้มากกว่า สอดคล้องกับ เอนก นาคะบุตร (2531) กล่าวว่า ผู้นำที่มีอิทธิพล บุคลิกภาพดี มีประสบการณ์และความสามารถมองการณ์ไกล และเข้าใจชุมชนดีพอ ย่อมสามารถชักชวนและสนับสนุนให้เป็นสมาชิกของชุมชน เข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ร่วมกันได้

ในเรื่องที่คล้ายคลึงกัน กาญจนา แก้วเทพ (2538) อธิบายว่า ชุมชนซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนา จะแสดงออกกว้างๆ 3 ด้าน คือ (1) ความสามารถในการปรับตัวเพื่อพัฒนา ซึ่งอยู่ที่การรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งแวดล้อมและตนเองมากเท่าใด (2) ความสามารถในการพึ่งตนเอง อยู่ที่ความสามารถในการประสานปัจจัยภายในชุมชนให้เกื้อกูลกันได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งสามารถคัดเลือกเอาปัจจัยภายนอกที่เป็นประโยชน์เข้ามาสนับสนุนชุมชน และ (3) ความสามารถในการทำกิจกรรมพัฒนา จะอยู่ที่โลกทัศน์และวิถีคิดของผู้นำ

สนิท หาจตุรัส (2538) กล่าวว่า ความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านและความผูกพันกับชาวบ้านอย่างลงตัว มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทของผู้นำในทางบวก จันทนา สุทธิจารี (2539) กล่าวว่า การจัดการป่าของชุมชนชาวบ้านทุ่งยาง จังหวัดลำพูน ประสบความสำเร็จได้ท่ามกลางกระแสการทำลายอย่างรุนแรงนั้น เนื่องจากมีกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นผู้ชี้นำทิศทางการจัดการป่า มีกระบวนการส่งต่อระบบวิถีคิดและการจัดการต่อมาเป็นทอดๆ ที่สำคัญ คือ การกระจายอำนาจให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการป่า และการใช้ประโยชน์จากป่า

จากผลการวิจัย ในด้านศักยภาพของชาวบ้านแล้ว ชาวบ้านในชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก มีศักยภาพสูงกว่า ชาวบ้านในชุมชนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ อยู่ 2 ด้าน คือ

- ความสัมพันธ์กับผู้นำที่ดีกว่า อันเนื่องมาจากผู้นำชุมชนในกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก ได้ให้ความเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือลูกบ้าน ให้ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับป่าในทางที่ดี รวมทั้งชาวบ้านมีความศรัทธาต่อผู้นำในด้านความรู้ความสามารถในการจัดการป่าไม้ ผู้นำที่มีความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าเหมืองฝาย และหัวหน้าอนุรักษ์ป่า ซึ่งมีความแตกต่างจากความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชนในกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาคผนวก ตารางที่ ก-8) สอดคล้องกับ พัทยา สายหู (2534) ที่กล่าวว่า ชุมชนที่มีความผูกพันสามัคคีกัน ขอมรับนับถือ สติปัญญาและกระทำของผู้นำธรรมชาติของชุมชนร่วมกัน ย่อมมีพลังความสามารถในการทำงานให้เกิดผลร่วมกันได้มาก หรือมีศักยภาพสูง ส่วนชุมชนที่รวมกันไม่ได้ ย่อมมีศักยภาพต่ำกว่า ส่วน มนต์ สุวรรณ (2531) และชูเกียรติ ธิสุวรรณ (2531) ให้ความเห็นว่า ในชนบท เมื่อมีปัญหา ประชาชนมักปรึกษาผู้รู้ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ให้ความนับถือและเชื่อถือมากที่สุด รองลงไป คือ กำนัน เจ้าอาวาส และครู ตามลำดับ ขณะเดียวกัน มานพ ผาสุก (2528) กล่าวว่า ความเชื่อถือและความสามารถของผู้นำชุมชนในการดำเนินกิจกรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและประชาชนจะเข้าร่วม กิจกรรมที่เกิดจากการร่วมกันตั้งของผู้นำชุมชน และประชาชนร่วมกันมากกว่ากิจกรรมที่เกิดจากองค์กรราชการ รวมทั้งสุรชนี ดันตระกูล, (2540) รายงานว่า ความแตกต่างของทัศนคติของสมาชิกต่อผู้นำกลุ่มทำให้ความสำเร็จขององค์กรอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกันไปด้วย สอดคล้องกับปรัชญา เวสวัชช์ (2528) กล่าวว่า บุคคลที่มีบทบาทกระตุ้น ชักชวนโน้มน้าวประชาชนในหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ และกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนี้ ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2538) กล่าวว่า บทบาทของผู้นำ ชุมชนมีอิทธิพลอย่างสูงต่อความยั่งยืนของการจัดการทรัพยากรในระบบกรรมสิทธิ์ร่วม คือ ผู้นำจะต้องซื่อสัตย์ เสียสละ และถือเอาประโยชน์ส่วนร่วมเป็นที่ตั้ง นอกจากนี้จากผลการศึกษา พบว่าความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับผู้นำในเรื่องการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ได้มีความสัมพันธ์กับ ผู้นำที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ในระดับสูงเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตของชาวบ้านสอดคล้องกับผู้นำในแต่ละด้านของความรับผิดชอบหรือบทบาทในการดำเนินงานของผู้นำในท้องถิ่นนั้นๆ

- การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนมากกว่า โดยที่ชาวบ้านในชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก ส่วนใหญ่มีความผูกพันและได้รับประโยชน์จากป่าค่อนข้างมาก จึงให้ความสนใจต่อปัญหาป่าชุมชนของตนมากกว่าและเอาใจใส่ในกิจกรรมการปลูกต้นไม้และปลูกป่ามากกว่า ซึ่งแตกต่างจากชาวบ้านในชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาคผนวก ตารางที่ ก-9 และ ก-19) ทำนองเดียวกันกับผลการวิจัยของ เสน่ห์ จามริกและยศสันตสมบัติ (2536 เล่ม1) ที่กล่าวว่า ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการป่ามีผู้นำที่เข้มแข็ง

และรักษาผลประโยชน์ของชุมชน สมาชิกทุกเพศ ทุกวัย และทุกสถานภาพ มีส่วนร่วมในกิจกรรมป่าชุมชน รัชฎูวรรค์ นันท์ธนะวานิช (2538) รายงานว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านและการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในระดับสูงมาก รองลงมา คือ การได้รับข้อมูลข่าวสาร

ปัจจัยและเงื่อนไขในระดับบุคคล

การที่ชาวบ้านในกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุกร่วมแรงร่วมใจกันให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการจัดการในการจัดการทรัพยากรป่าไม้จนประสบความสำเร็จมากกว่าชาวบ้านในชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ เนื่องจากปัจจัยและเงื่อนไข 2 ประการ คือ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และความจำเป็นในการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากป่ามีมากกว่า

- การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกป่า และชนิดของพรรณไม้ในป่าชุมชน ชาวบ้านในชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุกมีการรับรู้มากกว่าชาวบ้านในชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ภาคผนวก ตารางที่ ก-13) โดยผ่านทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ มากที่สุด รองลงไป คือ หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน และการบอกเล่า ซึ่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของชาวบ้านส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชน เช่นเดียวกันกับการศึกษาของจักรพันธ์ วงษ์บูรณาแพทย์ (2531) ซึ่งพบว่า การรับรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของประชาชนตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ เกิดจากการได้ยินและได้ฟังข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ เช่น หอกระจายข่าว โทรทัศน์ วิทยุ และการประชุม

- ความจำเป็นในการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากป่า จากตารางที่ 13 และภาคผนวก ตารางที่ ก-14 ซึ่งให้เห็นว่า ชาวบ้านในชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่สุก มีความจำเป็นในการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากป่ามากกว่าชาวบ้านในชุมชนกลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่ใจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากป่าเป็นแหล่งอาหารที่ใช้บริโภคในชีวิตประจำวัน และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีที่สำคัญของชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ สันติ พัฒนศักดิ์ (2539) ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชน คือ การได้ใช้ประโยชน์จากป่า ในทำนองเดียวกัน จีรพัฒน์ หอมสุวรรณ (2539) กล่าวว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมสภาตำบลมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์จากโครงการขององค์กรที่เป็นสมาชิก ส่วนจันทนา สุทธิจารี (2539) รายงานว่า ความสำเร็จประการหนึ่ง ในการจัดการป่าของชาวบ้านทุ่งยาว คือ การมีวัตถุประสงค์หลักของการจัดการป่าของชาวบ้าน เพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นต้นน้ำลำธารใช้ในการเกษตรและเก็บผลผลิตจากป่า โดยหมุนเวียนเป็นวงจรเศรษฐกิจให้

ชาวบ้านได้ใช้ตลอดทั้งปี มีผู้ใช้ประโยชน์ทุกเพศ ทุกวัย ในลักษณะผูกพันกับชาวบ้านแบบ “ต่างขึ้นต่อกัน” และ ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2538) กล่าวว่า ระดับและรูปแบบการพึ่งพิงทรัพยากรลุ่มน้ำ มีความสำคัญต่อความยั่งยืนของสถาบันการจัดการทรัพยากรส่วนรวม ชุมชนที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำลำธารสูงจะมีระดับการ พึ่งพิงป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งน้ำสูงและมีการพึ่งพิง ทรัพยากรลุ่มน้ำในด้านอื่นต่ำ

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดการทรัพยากรป่าไม้ในแต่ละท้องถิ่น ควรเริ่มต้นที่การเพิ่มศักยภาพของประชาชนในด้านต่างๆบนพื้นฐานที่มีอยู่ตามธรรมชาติ โดยอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งประชาชนในชุมชนนั้นๆ มีการปรับตัว กำหนดโครงสร้างทางสังคมขึ้น สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆได้ และเกิดพลวัตในทางสังคม ดำเนินไปพร้อมกับวิถีชีวิตปกติของชุมชน โดยที่รัฐและองค์กรภายนอกให้การสนับสนุนปัจจัยเท่าที่จำเป็น

2. การเพิ่มศักยภาพของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในชุมชนใดๆ ควรพัฒนา โดยการนำเอาปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพด้านต่างๆที่ต้องการพัฒนาจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในระดับที่สูงกว่า โดยมีพื้นฐานทางสังคมไม่แตกต่างกันมากนัก เพื่อให้การถ่ายเทข้อมูล ข่าวสาร พลังงาน และสารวัตถุ (Information Flow, Energy Flow, and Material Flow) เป็นไปอย่างสมบูรณ์และมีคุณภาพ

3. การสร้างความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนต่างๆ ควรดำเนินการในรูปของการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ความสำเร็จ ความบกพร่อง จุดอ่อน และจุดแข็ง ซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการปรับใช้พึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือ ร่วมแรงร่วมใจกัน จากนั้นจึงขยายเครือข่ายนั้นให้กว้างขวางยิ่งขึ้น